

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

آموزش خانواده و پذیرش معلولیت کودکان استثنایی

گردآورنده:

فاطمه بارانی

نشر عابد

تایستان ۸۶

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور: آموزش خانواده و پذیرش معلولیت کودکان استثنایی

بارانی، فاطمه، ۱۳۵۸-

ردآورنده فاطمه بارانی.

مشخصات نشر: تهران: عابد، ۱۳۸۶.

مشخصات ظاهری: ۹۳ ص: جدول، نمودار.

شابک: 978-964-364-816-9

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۹۲-۹۳.

موضوع: کودکان عقب‌مانده -- روابط خانوادگی.

موضوع: کودکان عقب‌مانده -- مراقبت‌های خانگی.

موضوع: والدین کودکان عقب‌مانده.

رده‌بندی کنگره: ۲ ب ۷ ع / BF ۷۲۲

رده‌بندی دهویی: ۱۵۵/۴۵۲۸

شماره کتابشناسی ملی: ۱۰۶۷۸۰۲

انتشارات مهد

آموزش خانواده و پذیرش معلولیت کودکان استثنایی

مؤلف: فاطمه بارانی

ناظر چاپ: عزت مهاجرانی

حروف‌چینی و صفحه‌آرایی: مهدی رحیم‌آبادی

نوبت چاپ: اول تابستان ۸۶

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: معاصر

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۶۴-۸۱۶-۹

قیمت: ۱۳۰۰ تومان

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

آدرس مرکز پخش: تهران - خیابان ستارخان - خیابان دکتر شهید حبیب‌اللهی

- نبش کوچه جعفریان صادق - پلاک ۳۲ - نشر عابد - تلفن: ۶۶۵۱۳۳۲۱

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
۶.....	آشنایی با نیازهای ویژه کودکان و عقاید زیربنایی
۷.....	نقش خانواده به عنوان معلمان
۸.....	اهمیت تجربه های اولیه
۸.....	انتظارات منطقی داشته باشید
۹.....	از افراد متخصص کمک بخواهید
۱۰.....	تعادل خانواده خود را حفظ کنید
۱۱.....	نگرش به معلول و معلولیت ، واقعیت ها و ضرورت ها
۲۰.....	تعامل های فرد معلول با خود
۲۱.....	تعامل های خانواده با فرد معلول
۲۲.....	تعامل های اجتماع با فرد معلول

- ۲۴.....خصوصیات روانی و واکنش های خانواده عقب مانده ذهنی...
- ۲۵.....عقب ماندگی کودک و واکنش های شایع والدین
- ۲۵.....الف.احساس گناه و تقصیر
- ۲۷.....ب. احساس ناکامی و محرومیت
- ۲۸.....ج. انکار واقعیت یا کتمان حقیقت
- ۳۰.....د. اضطراب و نگرانی
- ۳۱.....هـ مکانیسم برون فکنی یا فرافکنی
- ۳۲.....و. سازگاری خانواده و پذیرش کودک
- ۳۴.....فشار روانی و والدین کودکان معلول
- ۳۵.....الف . آشکار شدن مشکلات پنهان
- ۳۷.....ب. مشکلات ارتباطی والدین با سایر اعضای خانواده
- ۳۸.....ج. تحدید پیشرفت خانواده
- ۳۸.....د. سست شدن یکپارچگی خانواده

- ۴۰ هم بروز احساسات ناسازگارانه
- ۴۲ چگونگی کاهش فشارهای روانی والدین کودکان معلول
- ۴۴ راهکارهای مؤثر جهت مقابله با احساسات ناراحت کننده
- ۴۶ تأثیر فرزند معلول بر خانواده
- ۴۹ ویژگی های خانواده
- ۵۰ رابطه زن و شوهر دارای فرزند معلول
- ۵۱ رابطه والدین - فرزند
- ۵۷ تأثیر فرزند بر والدین
- ۵۹ روابط همشیران (خواهران و برادران) و کودک ناتوان
- ۶۲ روابط در خانواده های گسترده دارای کودک کم توان یا معلول
- ۶۴ حمایت از خانواده
- ۶۶ راهنمایی خانواده
- ۷۰ مشاوره با والدین کودکان استثنایی

- واکنش خانواده نسبت به کودک ناتوان ۷۱
- ارتباط مؤثر اولین قدم در مشاوره ۷۷
- انواع خدمات مشاوره ای ۸۰
- مشاوره فردی و گروهی ۸۴
- یافته های محققان ۸۶

www.ketaboo.ir

مقدمه

تعداد قابل توجهی از افراد جامعه دچار ناتوانی ذهنی هستند. بنابر این لزوم شناختن خصوصیات آنها و برنامه ریزی آموزشی مناسب، خصوصا "برای والدین آنها را مطرح می سازد.

شناختن کودکان کم توان ذهنی، شناختن تفاوتها و شباهت ها است. این کودکان به نوعی از کودکان عادی (بهنجار) متفاوت هستند و در عین حال شباهت هایی نیز با کودکان عادی دارند.

آشنا ساختن والدین با ویژگی های رشدی کودکان کم توان ذهنی در ابعاد مختلف رشدی از جمله ذهنی، حرکتی، شخصی، اجتماعی و همچنین خصوصیات بازی و نقاشی که می توان در هر بعد رشدی به میزان تفاوت های کودک کم توان ذهنی با کودک عادی آگاهی یافت و با استفاده از راهکارهای موجود و انجام اقدامات به موقع تا حدود زیادی در جهت رفع مشکلات کودک گام برداشت. (پور جلال، ۱۳۷۸)

اصولاً تولد فرزند سازگاری های جدیدی را در خانواده طلب می کند. این سازگاری به خصوص در خانواده های دارای فرزند کم توان ذهنی چالش های سخت تری را بر می انگیزد. بی شک می توان گفت که تولد کودک کم توان ذهنی بیشترین تاثیر را بر خانواده دارد و می تواند واکنش های متعددی را همچون ضربه روحی، ناامیدی، خشم، افسردگی، احساس گناه و سردرگمی به دنبال داشته باشد. به تدریج و با گذشت زمان والدین و

همشیران کودک کم توان ذهنی به برخی مهارت های کنار آمدن دست می یابند که می تواند به حفظ سلامت روانی و نیازهای مراقبت از کودک معلول ذهنی کمک کند. (مک نب و بلک من، ۱۹۹۸)

روابط خانوادگی به علت غافلگیر شدن از تولد فرزندی با نیازهای ویژه ی عاطفی، شناختی، اجتماعی و مالی دچار دگرگونی و ضعف می شود.

البته در برخی موارد دیده شده که تولد چنین کودکی می تواند به استحکام روابط خانوادگی نیز منتهی شود که احتمالا این موضوع به عواملی همچون ثبات عاطفی، ارزش ها و باور های مذهبی، وضعیت اقتصادی، نوع و شدت مشکل کودک بستگی دارد. (علیزاده، ۱۳۸۱)

گاه والدین کودکان عقب مانده در مواجهه با موقعیت خانواده و در شناخت و پذیرش معلولیت های کودک به منظور کنترل و حل مسایل روز مره ی زندگی با کودک عقب مانده و خواهران و برادران بهنجار او به کمک نیاز دارند.

هر چند هر خانواده منحصر به فرد است اما در بین مسایل و مشکلات خانواده های کودکان عقب مانده وجوه اشتراک زیادی وجود دارد. (رابینسون و رابینسون، ۱۳۷۷، ص ۶۱۳)

خانواده ی کودک عقب مانده باید با این واقعیت که او معلول ذهنی است رو به رو شود که ممکن است ناگهانی یا تدریجی باشد و تقریبا "برای تمام خانواده ها هنگامی که کودک به سنین ۷ یا ۸ سالگی می رسد این

حقیقت تا حدی آشکار شده است. اغلب والدین آگاهی از شرایط و موقعیت کودک را به تدریج و همراه با اندوه به دست می آورند.

بر طبق نظریه ی روزن^۱ در فرایند مواجهه والدین با مسئله عقب ماندگی ذهنی فرزندشان ۵ مرحله مطرح است: اولین مرحله آگاهی از وجود یک مسئله ی جدی است. خصوصیت مرحله ی دوم همانا تشخیص عقب ماندگی ذهنی و چستی آن می باشد. در مرحله سوم والدین به جستجوی علت آنند. مرحله چهارم جستجوی راه حل و پنجمین مرحله شامل پذیرش مسئله است که به ادعای روزن هدفی است که به ندرت به طور کامل محقق می شود. (رابینسون و رابینسون، ۱۳۷۷ص ۶۱۶)

برای کمک به والدین جهت رویارویی با مسایل واقعی روش هایی وجود دارد که بدان طریق مشاوران می توانند بسیار مؤثر باشند.

اول این که می توانند به عنوان یک دوست و یاور عمل کنند و احترام به توانایی های کودک که ممکن است بسیار نا چیز باشد، گفتگو کرده و این توقع را که کودک به رغم سطح کار گزارش می تواند عضو ارزشمند خانواده محسوب شود باز پرورند.

دوم این که در صورت لزوم به عنوان یک معلم خدمت کند و والدین بخشی از تجارب پرورشی را دریافت کنند. از جمله اصول تغییر رفتار در

کنترل الگوهای رفتار ناخواسته و تدریس الگوهای جدید بسیار مفید است

سوم اینکه مشاوران می توانند کاری کنند که والدین از خدمات اجتماعی مناسب برخوردار شوند.

چهارم اینکه مشاوران می توانند مشوق والدین جهت تماس با گروه والدین محلی باشند بویژه در سال های اولیه در نتیجه ی درک این نکته که افراد دیگری نیز در همان قایقی که او سر نشین است وجود دارند، احساس اطمینان و قوت کنند.

پنجم اینکه مشاوران می توانند با حفظ رابطه شان با خانواده، والدین را مطمئن کنند که نیازی به تصمیم گیری عجولانه ندارند و برای برخورد با مسایل آینده وقت بسیار است. (راینسون و راینسون، ۱۳۷۷ص ۶۲۷)

روانشناسانی که می خواهند در ارزیابی هوش و سازگاری کودکی که مظنون به عقب افتادگی ذهنی است کمک کنند، در یک موقعیت بسیار حساس قرار دارند. آنها ممکن است با والدینی مواجه شوند که برای اولین مرتبه از مسایل کودک خود آگاه می گردند. ممکن است برای کمک در تصمیم گیری و برنامه ریزی هایی که به طور معنی دار بر زندگی آینده کودک تاثیر می کند، فرا خوانده شود. ممکن است با موقعیتی مواجه شوند که در آن کودک، والدین، مربیان یا دیگران پریشان، ناکام، مضطرب و یا شاید به طور جدی آشفته اند. چنین تغییراتی در ادراک بزرگسالان و در ادراک خود

کودک رخ می دهد و این هنگامی است که کودک از خلوت خانه به زندگی اجتماعی مدرسه انتقال می یابد. (رابینسون و رابینسون، ۱۳۷۷ص ۴۸۶) بنابراین واکنش های متفاوت والدین خصوصا در مورد پذیرش معلولیت فرزندشان یکی از تعیین کننده های اصلی در وضعیت آینده کودک عقب مانده ذهنی خواهد بود.

مشاهدات روزمره ی روان پزشکان و روانشناسان نشان می دهد که وجود کودک عقب مانده ی ذهنی مسائل و مشکلاتی را در خانواده ها ایجاد می کند بخصوص اگر سایر کودکان خانواده دارای هوش طبیعی و حتی باهوشتر از طبیعی باشند. واکنش های پدر و مادر نسبت به کودک عقب مانده ی خود یکسان نیست و غالبا به میزان عقب ماندگی ذهنی راهنمایی روان پزشک، روان شناس، وضع اجتماعی و اقتصادی خانواده، شخصیت والدین و سایر عوامل بستگی دارد. (میلانی فر، ۱۳۸۰ ص ۱۴۷)

در این میان همکاری صمیمانه بین والدین و مربیان و مشاوران و بهرمندی از جلسات آموزش والدین به طور حتم نتایج خوبی را در پی خواهد داشت. پذیرش والدین و آگاهی دادن به آنها در جهت کمک هر چه بیشتر به استفاده از سایر توانایی های کودک و رفع مشکلات مختلف رفتاری، تحصیلی، تکلمی و... می تواند راه دشوار پرورش این کودکان را هموارتر ساخته و از مشکلات مختلف برای خانواده و جامعه بکاهد.

امیدواریم مطالب این کتاب بتواند افقی روشن را فراسوی دیدگان والدین کودکان کم توان ذهنی فراهم نماید تا اندکی از بارتالم و احساس گناه آنان کاسته و در ادامه راه یاری گر آنان باشد.

آشنائی با نیازهای ویژه کودکان و عقاید زیر بنائی در آموزش خانواده آیا واقعاً، کودک شما نیازهای ویژه ای دارد ؟

همه پدران و مادران، کودکان خود را منحصر به فرد می دانند، البته تا حدودی هم درست است، زیرا کودکان نه تنها از نظر شکل ظاهری، بلکه از نظر راه رفتن، طریق برقراری ارتباط با دیگران، روش کسب اطلاعات و روش توجیه خود به وسیله کلمات و ژستهای حرکتی، با یکدیگر تفاوت دارند. در بسیاری از موارد، این اختلافها کاملاً قابل قبول هستند، حتی ممکن است مطلوب و متناسب نیز باشند، زیرا هیچ کس طالب این نیست که کودکان مانند یکدیگر باشند. اما به هر حال این تفاوتها در مورد یک دهم از کودکان قابل توجه و موجب نگرانی است (مفیدی، ۱۳۷۶، ص ۱۶).

این کودکان، همانهایی هستند که بیشتر از همه در یادگیری یادر کنترل حرکات مشکل دارند، آنهایی هستند که ناتوانیهای بصری یا سمعی دارند، و یا دارای مسایل و مشکلات رفتاری عمده ای می باشند. آنها کودکانی هستند که به طریقی ویژه با دیگران متفاوتند و بعضی اوقات نیز اداره و نگهداری آنها بسیار دشوار است.